

Liedbespreking

Bert Stolwijk

Psalm 98 – Alle einden der aarde (GvL 98)

Refrain: Al - le ein - den der aar - de aan - schou - wen
het heil van Hem, on - ze God.

Zingt voor de Heer een nieuw lied,
want wonderen heeft Hij gedaan;
triomf heeft zijn hand Hem gebracht,
overwinning zijn heilige arm.

De Heer openbaarde zijn heil;
Hij heeft voor de ogen der volken onthuld zijn gerechtigheid;
Zijn goedheid, zijn trouw, bleef Hij jegens het huis Israël indachtig.

Juich, aarde alom voor de Heer,
juich aarde alom, voor de Heer,
zet de zang in,
speelt op de snaren,
juich, aarde alom, voor de Heer.

De KDOV-leden die in oktober bij de jaarvergadering aanwezig waren is het zeker niet ontgaan: vorig jaar werd de 100ste geboortedag van Herman Strategier (1912-1988) herdacht. Tijdens de jaarvergadering van 2012 werden tijdens een concert in de Sint-Augustinuskerk in Utrecht diverse koor- en orgelwerken van hem ten gehore gebracht, muziek die je nog maar zelden hoort in onze kerken.

Toch klinken er nog regelmatig composities van zijn hand in de liturgie. Het meest bekend zijn de melodieën die hij schreef bij 'Gij zijt in glans verschenen' (GvL 450) en 'Heer, herinner U de namen' (GvL 453) en veel koren hebben zijn toonzetting van psalm 98 (Alle einden der aarde) op het repertoire staan.

Psalm 98 (beginnend met de bekende woorden: 'Cantate Domino canticum novum' / 'Zingt voor de Heer een nieuw gezang') is vanouds verbonden met de dagmis van Kerstmis. In het Graduale Romanum worden zowel bij de introitus als bij het graduale en de communicio enkele verzen uit deze psalm (in de Latijnse telling is dit psalm 97) geciteerd. Het graduale begint dan aldus:

V
V I-dé-runt o- mnes * fi-nes ter- rae sa-

Vidérunt omnes fines terrae salutáre Dei nostri.

Alle grenzen der aarde hebben het heil van onze God aanschouwd. (Ps. 98, 3)

En ook in de antwoordpsalm van de dagmis is dit psalmvers het 'Leitmotiv'. In de vertaling volgens het Lectionarium klinkt dan:

Geheel de aarde aanschouwde wat onze God voor ons deed.

Het is daarom goed dat de NSGV in 1975 aan Herman Strategier de opdracht gegeven heeft om een feestelijke toonzetting te maken voor psalm 98 met dit refrein. Men koos destijds voor de vertaling van Ida Gerhardt en Marie van der Zeyde. Deze compositie is geschreven voor cantor, vierstemmig koor, volkszang en orgel.

Al is het refrein bij de inzet wat somber van kleur, vanaf 'aanschouwen' lijkt het alsof een sluier wordt weggetrokken: het heil van onze God wordt onthuld! In de verzen heeft de componist aan cantor en organist volop de mogelijkheid gegeven om te doen wat de tekst vraagt: zingen, spelen en juichen voor de Heer! Bijzonder is de 'nazang' van het koor bij ieder refrein, waardoor dat refrein – eindigend op de dominant *a* – niet in de lucht blijft hangen, maar een logisch slot krijgt op de tonica *d*. In de eenstemmige versie, zoals afgedrukt in de bundels GvL en Laus Deo en in de serie 'U

zoekt mijn hart' – ontbreekt deze 'nazang' en dat doet toch wel afbreuk aan het evenwicht in de compositie.

Veel kerkgangers, vooral zij die alleen met Kerstmis nog naar de kerk komen, verwachten in de viering van Eerste Kerstdag vooral bekende kerstliederen te horen en mee te kunnen zingen. Wanneer je als kerkmusicus toch vast wilt houden aan de traditie van het zingen van een psalm tussen de lezingen, zal je moeten zorgen voor een overtuigende uitvoering.

Op de eerste plaats vraagt deze compositie om een goed geschoolde cantor (m/v) wiens zang op geen enkele wijze afbreuk mag doen aan de grote vreugde in de tekst. Op de tweede plaats, maar zeker niet minder belangrijk, is de organist, die in staat moet zijn om de originele begeleiding – die meer is dan dat! – te spelen. Verder moet het koor het meerstemmige refrein uit het hoofd kunnen zingen (hoe kun je anders overtuigen?) en het zou helemaal geweldig zijn als de gemeenschap volop meezingt. Daartoe is het beter om voorafgaand aan de viering het refrein al met de kerkgangers door te nemen. Dat hoeft geen uitgebreide repetitie te zijn: één keer voorspelen op het orgel, één keer zingen door de cantor, één keer door het koor, één of twee keer door allen moet voldoende zijn.

Herman Strategier heeft deze psalm trouwens voorzien van nóg een refrein:

Licht straalt heden over ons: de Heer is geboren.

Deze tekst komt uit de liturgie van de dageraadsmis ('Lux fulgebit hodie super nos') en wordt daar zowel in de introitus als in de antwoordpsalm gezongen. (Maar wordt de dageraadsmis nog ergens in ons land gevierd?)

Misschien dat sommigen ook voor de dagmis liever voor dit refrein zullen kiezen vanwege de expliciete verwijzing naar de geboorte van Christus. (Ooit heb ik een koor begeleid, waarvan de dirigent er zelfs van overtuigd was dat de beide refreinen steeds na elkaar gezongen moesten worden. De instructie in muziekguitgaven kan dus kennelijk niet duidelijk genoeg zijn!)

Toch zou ik willen pleiten voor het zingen van Refrein I in de dagmis, temeer daar het perfect aansluit op de laatste zinnen van de eerste lezing: 'De Heer heeft zijn heilige arm ontbloot voor de ogen van alle volkeren; en alle grenzen der aarde hebben het heil van onze God aanschouwd' (Jes. 52, 10).

En in de proloog van het Johannesevangelie horen we:
'Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd' (Joh. 1, 14)

Zalig Kerstfeest!